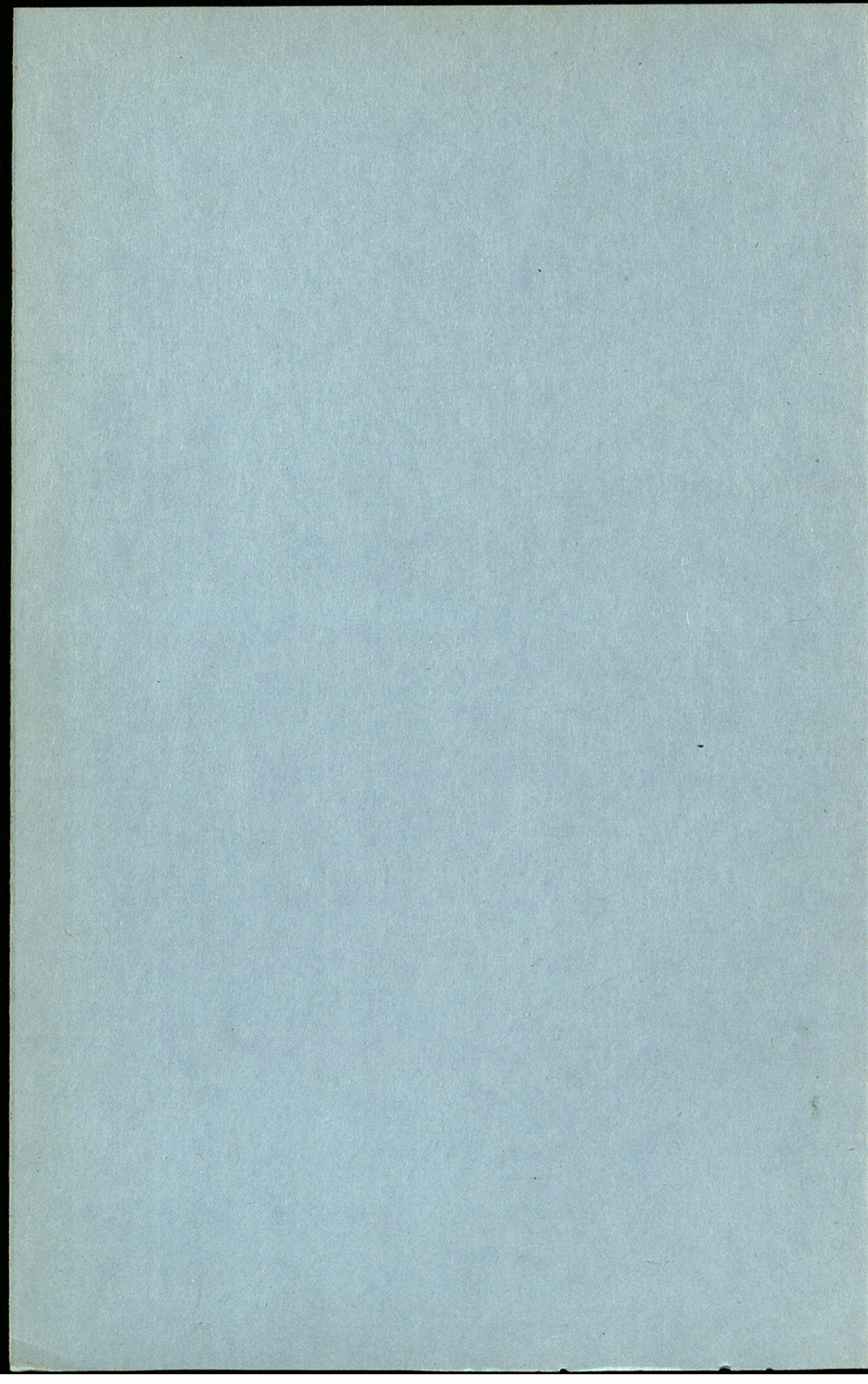

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

Ј II 15562

1895/96

ИЗВЕШТАЈ

О

ПРАВОСЛАВНОМ БОГОСЛОВСКОМ ЗАВОДУ

У

ЗАДРУ

ЗА ШКОЛСКУ ГОДИНУ

1895-96.

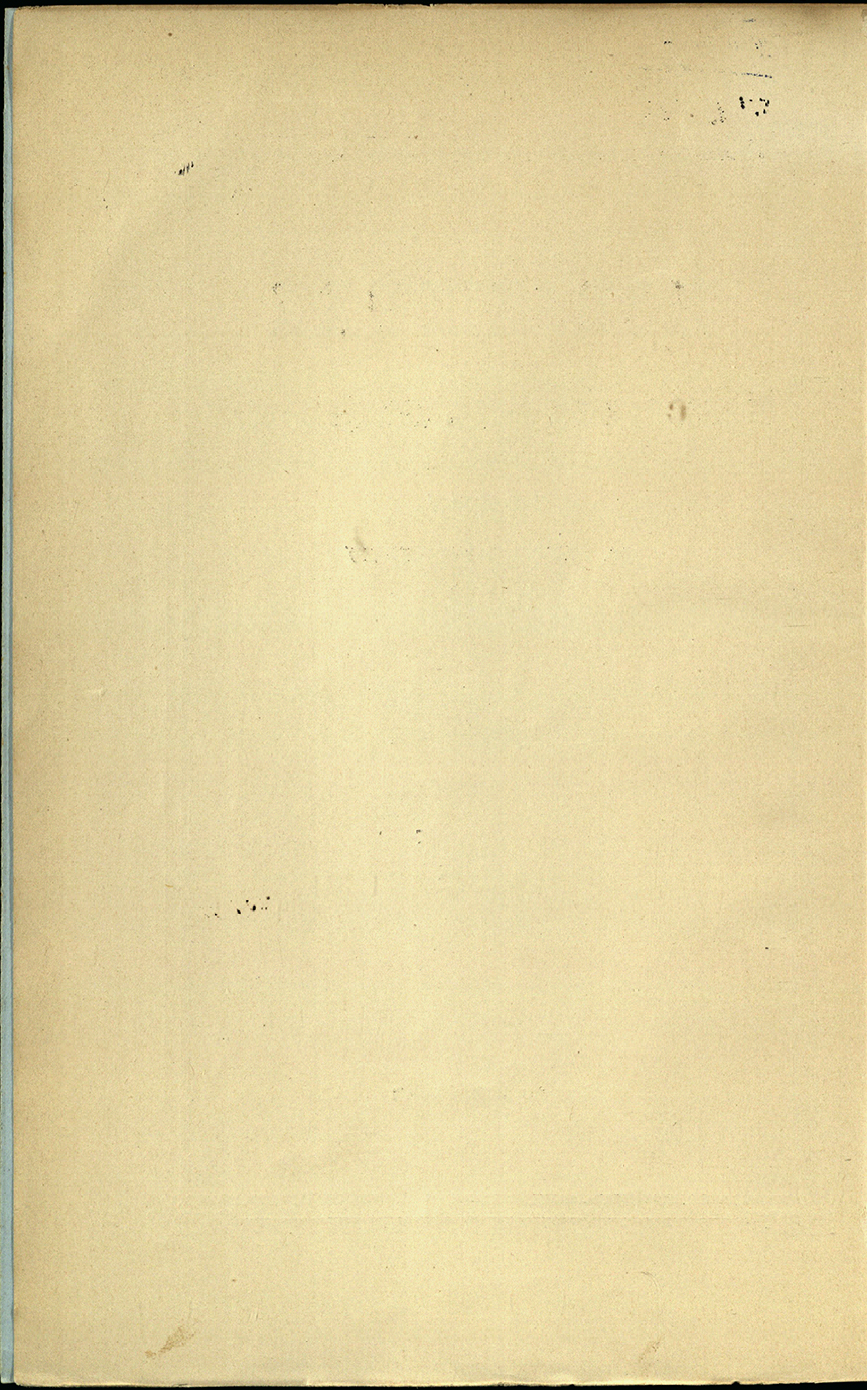
Година XVIII.

ЗАДАР

Печатња Шпира Артале

1896.

~~III 8346~~
~~II 21532~~
II 15562

БИБЛИОТЕКА
МАТИЦЕ СРПСКЕ

ИЗВЕШТАЈ

~~6989~~

о

ПРАВОСЛАВНОМ БОГОСЛОВСКОМ ЗАВОДУ

у

ЗАДРУ

ЗА ШКОЛСКУ ГОДИНУ

1895-96.

~~~~~  
*Година XVIII.*  
~~~~~


ЗАДАР

Печатња Шпира Артале
1896.

20000
10000
5000

1880

ВЪВЕДЕНІЕ

№ 154401

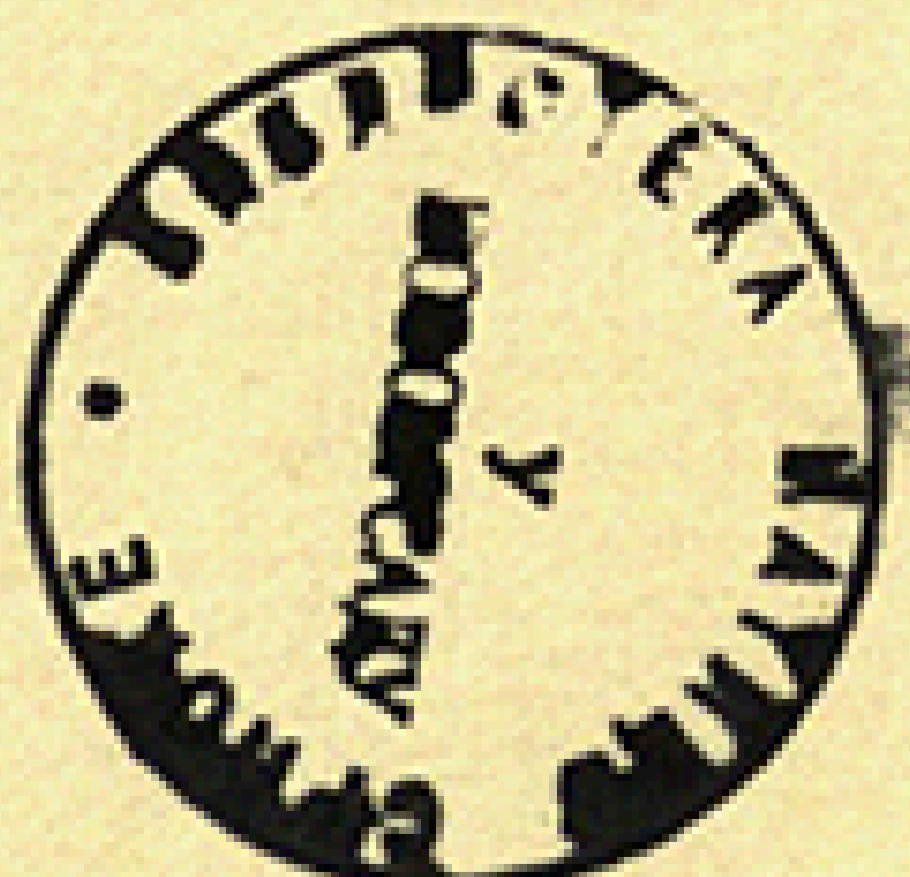
ВЪВЕДЕНІЕ

1880-00

Томъ VIII

ВЪВЕДЕНІЕ
Иванъ Ивановичъ
1880

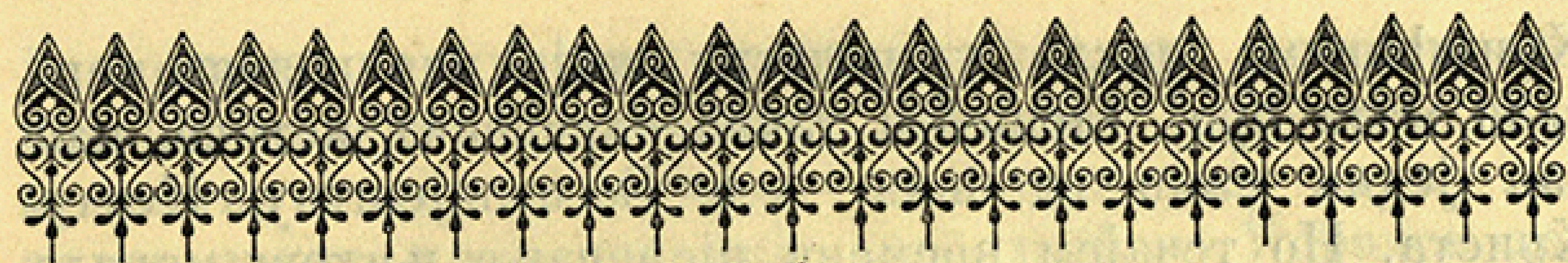

1874

H B N D M O

1

Латинска теорија о развићу догматâ.*

Латинска теорија о развићу догматâ, у опће говорећи, оснива се на филозофском учењу о прогресу. Многи филозофи, како стари, тако и новији, н. пр. Хегел, хтјели су извести све људске појмове из једнога тврдећи, да се у основном појму, као у сјемени, налази читав низ нових појмова, који се развијају путем аналитичким и дијалектичким. Исто тако и латински богослови тврде, да је Слово Божје, као откривење, такође сјеме, које је бацио у цркву Христос Спаситељ, те као и свако сјеме мора течајем времена да расте и развија се. Значи, да су поједини догмати, дани у првобитном хришћанском откривењу, само у заметку, у нејасном и неодређеном стању били; а да постану јасни и одређени, требало је да из тога заметка пријеђу у развито стање — из стања сакритог у открито.

* Састављено по овим чланцима: О католицизму — *Н. Бълева* (Православный Собесѣдникъ 1889); Наши новые философы и богословы — *Т. Стоянова* (Вѣра и Разумъ 1885-1888); Источники и предметы догматики по возрѣнію католическихъ богослововъ послѣдняго полу столѣтія — *А. Шостъина* (Вѣра и Разумъ 1889); Ученіе церкви и богословствующій разумъ — *П. Свѣтлова* (Христіанское Чтеніе 1895); Католическое ученіе о св. преданіи — *И. Морева* (Православное обозрѣніе 1891).

Хришћанима дакле у почетку није био познат него врло мали број јасних и тачно одређених истина, или чак једна само од њих — о Богочовјештву Исуса Христа. Но течајем времена вјеровање њихово морало је нарасти и раширити се путем унутрашњег логичког процеса. Ствар је у томе, да свака догматичка истина садржи у себи сакрито (*implicite*) читав низ нових истина ¹⁾, које се могу сазнати кроз удубљивање у оне истине, које су од прије познате биле, путем анализе и дијалектичких операција над појмовима прије установљеним и одређеним. И тако пријелаз истинâ вјере из сакрितог (*implicite*) стања у открито (*explicite*) условљава догматички прогрес у хришћанству. Удубљујући се у садржину хришћанске истине, каснији вијекови путем анализе, дедукције и дијалектичких комбинација изводе закључке из онога, што су примили из пређашњих вијекова ²⁾. Из почетка ти закључци немају још опћеобвезне силе ни значења. Они још нијесу приједмет вјере већ испитивања; још то нијесу догмати, већ пoboжна мишљења. Али када се доврши процес испитивања, црква својим ауторитетом, помоћу саборских одређења или декрета апостолског пријестола, објављује та пoboжна мишљења опћеобвезним догматима.

Ова теорија о развићу догматâ била је у пракси у западној цркви одавна. Средњевјековни латински богослови поглавито су тијем се бавили, што су подвржавали црквено учење логичкој анализи и дијалектичким операцијама и тако множили црквено учење новим догматима. Но ипак основна начела њена расвијетљена су не давно. Др. Њуман у свом „Опиту о развићу хришћанског учења“ изданом год. 1845., готово први

¹⁾ Један од најновијих латинских богослова Schœeben тумачи нам, како се једне истине могу садржити у другима. По његовом мишљењу, једне истине као *офенитије*, садрже у себи друге, као истине *посебне*; неке имају значај *принципални*, а неке се јављају као њихов *производ*; једне су истине *сложене* (*complexen*), друге им служе као *претпоставке* или *дијелови*; истине *практичне* условљавају собом истине *теоретичне* и обратно.

²⁾ Та извађања прави црква-учитељица. Најближе учешће у тој радњи, по ријечима Schœeben-овим, узима обично виша корпорација учитељице цркве са својим помоћним органима, под којима се подразумевају дијелом нижи чланови цркве која учи — презвитери и ђакони, дијелом разне учене корпорације, које стоје под непосредним надзором епископâ, као што су семинарије и универзитети.

је показао на принцип развића као на основно покретно начело у латинству. До тога времена овај принцип, и ако је утјецао на богословску науку западне цркве, ипак још није био одређен. У пракси да како показивао се у радњи богослова и папа, који су давно себи присвојили право уздизања појединих богословских мишљења на степен догмата; но формула његова још није била нађена, тако да о овој теорији можемо казати оно исто, што се у њој говори о новим латинским догматима: *implicite* идеја догматичког развића постојала је и шта више показивала се на дјелу у латинству одавна; али јасни и тачни израз она је постигла тек у наше доба ¹⁾.

Главни недостатак ове толико омиљене теорије у богословској науци западне цркве састоји се у томе, што се, по њој, тобоже хришћанско вјероучење развило оним истим процесом, којим и филозофска учења. Примијетићемо овђе толико, да филозофска идеја развића свију појмова из једног или неколико основних, већ је давно одбачена од јевропских учењака, а по томе иста судба, без сумње, очекује и ову теорију у догматичком одношају. Но како било откривење није филозофија; Христос и апостоли нијесу филозофи; нити је хришћанска црква филозофска школа. Не може се тврдити, као да су првим хришћанима биле саопштене само неке опће истине, или чак само једна истина о Богочовјештву Исуса Христа, и као да се првобитно откривење за тијем постепено развијало тако, да је данашњи круг религиозних истина много шири од

¹⁾ Истина, споменута теорија Њуманова о развићу догмата није још официозно призната у латинској цркви. Кад се појавила на свијет, она је, по ријечима доктора Овербека, наишла на неповјерење код многих искрених латина и као да се подвргла осуди са стране отаца Ватиканскога сабора. Но с друге стране има неких доказа, по којима можемо судити, да се и римски папе придржавају основних начела ове теорије. Тако у були папе Пија IX., којом се проглашује догмат о непорочном зачећу Дјеве Марије, говори се, да се је „учење о непорочном зачећу преблагословене Дјеве Марије сваки дан све више и више, ушљед најискренијег расположења, учитељства, ревности, науке и мудрости цркве, сјајно развијало, објашњавало, снажило и код свијех народа и нација католичког свијета чудесним начином распростирало“. У овијем ријечима папске буле латински догмат *immaculata conceptio*, јасно се санкционише на основу принципа развића догматичког учења цркве. У сваком случају теорија развића у пошљедње вријеме добила је кредит у латинској богословској науци и њу јако симпатишу латински богослови.

пређашњег. Нè, хришћански се догмати нијесу образовали постепено у цркви. Као мисли ума Божјег, које је Син Божји И. Христос навијестио, догмати се не могу даље развијати нити мијењати. *Христосъ вчера и днесъ, тойже и во вѣки* (Јевр. 13, 8). А давајући у лицу апостола цркви обећање, да ће у њој увијек пребивати Дух свети, Христос Спаситељ ставља то обећање у свезу са нецовријеђеношћу и неизмјенљивошћу истинâ вјере. *Той вы научитъ всему, и воспомянетъ вамъ вся, яже рѣхъ вамъ* (Јов. 14, 26) — рекао је Он; дакле дао је обећање, да ће Дух свети напомињати им оно, чему их је он учио, а не што друго, т. ј. није обећао нова откривења. Ако свети Дух пребива у цркви то не значи, да она може изнаћи нове догмате. По томе, колико је догмата открио Спаситељ и Дух утјешитељ апостолима а апостоли цркви, толико их у васељенској цркви мора бити увијек; какав су смисао они имали у цркви Христовој у почетку њеног постојања, такав они морају имати свагда. — Но Христос Спаситељ није могао саопштити само једну или неколико основних истина, па их предати људском разуму, да он својим рефлексјама изводи из њих остале догмате. У таком случају Он би оставио своје дјело недовршеним. А зар би био у стању човјечји ум да својим рефлексјама и истраживањима развије, попуни и усаврши божанствено откривење? Без сумње, такав посао превазилазио би ограничене силе његове. Попунити оно чега нема у откривењу, свестрано раскрити нејасно исказану у њему основну истину, једном рјечју усавршити и, да тако кажемо, побољшати откривење може само натприродно откривење (као што то видимо н. пр. када сравнимо учење о пресветој Троици, које се налази у старом завјету, са раскрићем тога истог учења у новом завјету). Али послѣ доласка у свијет Сина Божјег, није се већ могло очекивати друго натприродно откривење, пуније и савршеније, које би попунило и довело до коначног развића откривење Апсолутне истине, која се ваплотила. А кад је тако, кад се није могло очекивати усавршења и попуњавања Христова откривења ни од стране ограниченог човјечјег разума, ни од каснијег

натприродног откривења, ми онда морамо доћи до закључка, да је Христос Спаситељ открио људима вјечне истине спасења не само у клици или заметку, него у свој њиховој пуноћи, јасноћи и цјелини; а црква као *столп и утврђење истине* (1 Тим. 3, 15) у којој пребива Дух свети и којој су повјерене те истине, има да их чува и предаје без икакве измјене, како по броју тако и по смислу њиховом ¹⁾.

Из овога се види да се принцип теорије развића догмата противи принципу предања. По теорији развића догмата, течајем времена ризница вјере множи се новим догматима, а основни захтјев принципа предања састоји се у томе, да се тој ризници не смије ништа ни додавати ни одузимати. Теорија развића оснива се на хипотези, да је садашње црквено учење много пуније од вјеровања апостолског вијека, када је свима вјернима била јасна управ само једна истина вјере (о Богочовјештву И. Христа); а принцип предања своди се на то, да су сви догмати дани у вријеме кад је основана и сама црква, јер по ријечима св. Иринеја Лионског: „У њу су (у цркву), као у богату ризницу, апостоли потпуно оставили све, што припада к истини“. Теорија развића признаје постојано растење догмата, као резултат развића оне истине, која је била позната хришћанима апостолскога вијека, дочим ни оци цркве нити иједан сабор није допуштао, да с временом религиозне истине могу расти и множити се. Оци и сабори у томе су и постављали најглавнију задаћу васељенске цркве, као чуварице Богом предане истине, да из вијека у вијек, с кољена на кољено, предаје оно учење, које јој је завјештао сам Господ Исус Христос преко светих својих апостола. „Истинита вјера не може се мијењати и не може се проповиједати с почетка овако а за тијем друкчије“ — каже папа Агатон. Слично се изражавао о томе и Јевсевије кесаријски и бл. Августин. А на васељенским саборима,

¹⁾ Чудновато је оно што Scheeben каже, да неки догмати могу по-мрачити се и чак ишчезнути из црквене свијести, па се опет обновити путем рефлексије. Тијем он приказује црквену свијест непоузданом и промјенљивом. Може ли се допустити, да су таковој свијести предане на очување божанствене и спасоносне истине вјере?

установљавајући и издавајући одређења вјере, клицали су оци цркве: „То је вјера апостолска! то је вјера отачка! то вјера васељенска! Оци V. васељенског сабора писали су папи Вигилију: „Ми смо увијек чували и чувамо вјеру, коју је у почетку предао велики Бог и Спаситељ наш Исус Христос светим апостолима, коју су они проповиједали по свему свијету и коју су објаснили свети оци“. И у новија времена православна црква показала је, да је она далеко од те мисли, да себи присваја право проглашавати нове догмате, или макар како прелазити границе, које су поставили васељенски сабори. Ево како су о томе писали источни патријарси у XVIII. вијеку: „Наши догмати и учење наше источне цркве, још су одавна тачно испитани правилно и благочастиво одређени и утврђени од светих и васељенских сабора; додавати им, или што одузимати од њих није дозвољено“¹⁾.

Него да докажу основаност и истинитост теорије догматичког развића заштитници њени позивају се управ на одређења догмата васељенских сабора. Они посматрају та одређења наравно са свога гледишта. С каквог? Откада су стали на западу приводити у праксу теорију о којој говоримо, појавило се гледиште, по којему неко учење постаје догматом и добија карактер опћеобвезне истине само у силу одређења његовог од васељенских сабора или папе. По овој теорији, до свечаног проглашења догмата путем саборског одређења или папског декрета, они нијесу још црквеној свијести потпуно јасни и одређени. За вјерне то су истине вјеројатне и ништа више; то је извод из прије установљених догмата. У томе стадијуму развића, докле

¹⁾ Отуда постаје појмљивим, зашто код нас православних не може бити историје догмата у ономе смислу, у каковом је излажу заштитници теорије развића. С њихове тачке гледишта „историја догмата“ треба да потврди принцип развића и прогреса хрушћанства. У њој треба показати процес с којим се, из управ једне јасно познате истине у апостолскоме вијеку, постепено развила данашња система догмата. Таковој историји догмата не може бити мјеста код нас православних. Задаћа историје догмата код нас та је: а) да покаже, да су сви догмати вјере у православној цркви увијек остали неизмјенљивим, онаквим, како су их Христос и апостоли предали, б) да покаже разна двоумљења, јереси и спорове, који су бивали односно једног или другог догмата а у једно и то в) како их је православна црква штитила и одређивала ушљед тијех двоумљења, јереси и спорова.

их год црквена власт не одреди, о њима могу постојати различита или шта више противна мишљења а не треба се бојати црквене анатеме. Тако, док папа Пије IX. није издао булу *Ineffabilis Deus*, спорови франциска-наца и доминиканаца о непорочном зачећу пресвете Дјеве Марије трпљени су у латинској цркви. Папе и сабори, не смијући јавно стати на једну или другу страну, забрањивали су им само долазити до огорчења и називати једни друге јеретицима. Сумњиво питање могло се спорити, а да се не рискује постати јеретиком. Но сада већ није дозвољено Латинину одрицати учење о непорочном зачећу ради тога, што је оно проглашено догматом и ограђено анатемом; дакле постало је обавезним за све. Али ко је учио против тога прије, не може се назвати јеретиком ради тога, што само учење није још имало догматичког и обавезног значаја. Исто тако и вјера у папску непогрјешивост постала је обавезном од времена ватиканског сабора. До год. 1870., могао је Латинин одрицати папску непогрјешивост и бити још добрим Латининим. Са овог гледишта нијесу догмати дали биће формулама саборских одређења вјере, већ обратно, од формула саборских одређења вјере добијају своје биће догмати. Дакле догмати, који су одређивани на васељенским саборима били су нови, строго говорећи, непознати цркви до њихова одређења на тијем саборима. Свако догматичко одређење саборâ јест дометак у ризницу догмата, јест обогаћење те ризнице новим истинама. До свог одређења догмати су постојали код вјерних као мишљења, изведена логички из прије одређених и установљених истина вјере, и по томе нијесу били нити могли бити опћеобвезним све дотле, док нијесу одређени на васељенским саборима. Него коме су позната дјела васељенских сабора, лако ће увиђети неистинитост овога гледишта. Васељенски сабори нипошто нијесу имали ту цијељ, да установљавају догмате, који тобоже нијесу били познати и опћеобвезни у васељенској цркви од апостолских времена, већ су имали у виду то, да новим најтачнијим формулама сачувају црквено учење од лажних тумачења и да одбаце онај смисао, који су давали догматима

јеретици. Учење цркве тијем није се усавршавало само у себи, није се богатило новим истинама. Послије никејског сабора Јевсевије кесаријски пише својој пастви: „Ми држимо и исповиједамо вјеру онако, како смо ју примили од пређашњих епископа при првом оглашењу и при крштењу, како смо ју научили из божанственог Писма, како смо ју чували и исповиједали у презвитерству и за тијем у епископству“. Овђе је за нас важно то, што Јевсевије заштићује своју вјеру црквеним предањем, које је дошло до њега од пређашњих епископа. У говору, којим је поздрављен цар Константин од стране никејског сабора пред почетком саборских засједања, каже се: „Прославља се Отац, поштује се и Син, навјешћује се и Дух свети, — Троица једносушна, једно Божанство у трима лицима или ипостасима свуда се проповиједа. На овоме учењу, господару, утврђује се величина твоје побожности. Чувај га ради нас *цијелим и неповријеђеним*, да нико од јеретика, ушавши у цркву, не растргне јединства троичног Бога и не подвргне порузи нашу вјеру“. Јасно је, да оци сабора говоре о цјелини и неповријеђености и по томе опћеобвезности таквих догмата, који су били у опће примљени у цркви још до сазива сабора и о којима још није било расуђивано на сабору. А и сами оци никејског сабора говоре о себи: „Узрок ове наше скупштине и нашег вијећања јест помамни Арије, који не признаје Сина Божјег једносушним и равним Оцу и хоће да приброји Творца к створењу. Нареди, господару, да он оставивши своју заблуду, не успије против учења *апостолског*“. Може ли се мислити, да оци сабора не држе своје учење у пуном његовом објему догматичким и опћеобвезним, и ако још није одређено ни на једном васељенском сабору, кад све своје учење називају *цијелим, неповријеђеним, апостолским* и таквим хоће да га уздржете прибјегавају покровитељству и заштити царевој? Зар се може тврдити, да до појаве васељенских сабора за читава три вијека вјернима нијесу биле тачно познате несумњиве, Богом предане, и по томе опћеобвезне истине ¹⁾? По теорији развића догмата до никејског

¹⁾ Истина, оци Никејског сабора не називају учења, које је до њих дошло од времена апостолских догмата, већ га називају учењем вјере

сабора или у опће до одређења вјере на васељенским саборима није било догмата, није било јереси, нити је ико био у праву одлучивати јеретике од црквеног опћења. Но ми видимо, на против, да н. пр. оци никејског сабора и до појаве на сабор уче, дјелују и управљају паством у име традиционе вјере, у име опће црквеног предања. Прекрасно говори професор Барсов о св. Атанасију, једном од врло виђених и знаменитих учесника на овоме сабору, да је овоме оцу била полазна тачка у борби са јеретицима: „црквени ауторитет, предање, она црквена πίστις, која је била вјером мученика и све првобитне цркве, која се налазила у Слову Божјем и списима првих отаца цркве и у једномисленом исповиједању свега црквеног народа, коју су (вјеру) бранили Иринеј и Тертулијан. У својим извршним суђењима Атанасије не ствара нових доктрина, већ само објашњује учење цркве, формулише га у подробностима, да утврди православно црквено учење код вјерних; умном и углађеном дијалектиком он само обара *приговоре јеретика*. — Има много доказа о овоме и из дјеловања каснијих васељенских сабора, из којих се види, да св. оци тијех сабора, само бране своју традициону вјеру, објашњавају неизмјенљиве истине вјере, не уводећи у њих ништа ново, и да све учење које су добили по предању држе божанственим, апостолским и по томе опћеобвезним, догматичким. Да су божанствени догмати имали опћеобвезну силу, како послје одређења тако и до одређења њихова на васељенским саборима, као и то да се јерес држала за јерес и прије него ли је таквом проглашена на црквеним саборима о томе имамо сасвијем јасне и несумњиве доказе. Аријани, монофизити, монотелити и други лажни учитељи називани су јеретицима и били су фактично јеретици прије него ли је над њима суд на васељенским сабо-

или просто вјером, али да су томе учењу давали догматички значај о томе нема сумње. Епископ Александар, који је први устао против Арија и његових једномишљеника, у посланици својој епископу цариградскоме, изложивши основне истине хришћанског вјероучења у духу никејског одређења вјере, каже: „Тако ми учимо, тако проповиједамо, *такови су апостолски догмати у цркви*, за воје смо ми готови и умријети не обраћући пажњу на оне, који нас нуде да се одречемо од њих“.

рима изречен. Али најбоље нас о овоме увјерава факт анатемисања од стране васељенских сабора оних јеретика, који су умрли прије саборског одређења једних или других догмата, које су они одрицали или извртали. Ми би могли о овоме много примјера навести, али ћемо се ограничити само на један, на име, на анатемисање Теодора Мопсуетског V. васељенским сабором. Било је на томе сабору епископа, који су бранили Теодора говорећи, да не би било праведно осудити Теодора, јер да је он умро у опћењу с црквом и да није ради свог учења од ње одлучен био. Мишљење то узето је било у претрес и сабор га одлучно одбаци. Сабору је врло добро било познато, да је учење Теодора Мопсуетскога противно догмату, о којему је саборско одређење издано послје његове смрти и да Теодор за живота није био анатемисан од ниједног васељенског сабора. Али инак оци сабора закључише, да се Теодор, као јеретик, мора подврћи анатеми. У оваквим случајевима овај као и други васељенски сабори, позивали су се на ријечи самог Господа: *Не вѣрујѣй, оуже ѿсужденъ естъ* (Јов. 3. 18.), на ријечи апостола: *Аще мъ, или ангелъ съ небесе благовѣститъ вамъ иаче, еже благовѣстихомъ вамъ, анатема да будетъ* (Гал. 1, 8-9) и: *развратися таковѣй, т. ј. јеретик, согрѣшаетъ, и естъ самоѿсужденъ* (Тит. 3, 10. 11). По томе сабор је овај исказао опће начело, да и ако јеретик не би био подвргнут за живота формалном одлучењу, ипак „он произноси на себе анатему самијем дјелом, одбијајући самога себе, својим безакоњима, од истинитога живота“. Из овога начела сабор је извео закључак, да је „одавно Теодор Мопсуетски за безбожна своја дјела одлучен био од васељенске цркве“. Што се тиче бранилаца Теодорових као да је он „умро у опћењу и миру са црквама“ у актима саборским оно се одбацује, као суђење које заслужује најстрожији укор. „То је — каже се тамо — лаж и клевета на цркву. Јер у опћењу и миру са црквама умире онај, који је до смрти и чувао и проповиједао праве догмате цркве. Али да Теодор није ни очувао ни проповиједао праве догмате, познато је из његових богохуљстава“. И тако Теодор Мопсуетски предан је анатеми зато,

што „није очувао праве догмате цркве“. Какове наиме? Ако будемо посматрали саборско одређење са тачке гледишта теорије развића догмата, онда ћемо га тешко разумјети. Богом откривене истине, које је одрицао Теодор, још за времена његова нијесу биле одређене на васељенским саборима. Па како их сабор може називати догматима? Види се јасно, да сабор установљује односно обавезе догмата са свијем друго гледиште, него ли је оно код проповједника теорије догматичког прогреса у хришћанству. Оци васељенских сабора ништа више не желе — каже Стојанов — већ само да очувају у потпуној цјелини првобитну, Богом даровану, апостолску вјеру. Отуда се види, да нијесу оци сабора саопштавали религиозним истинама догматички карактер, већ саме те истине намећале су се свијести отаца саборских као догматичке, апостолске, божанствене и по томе опћеобвезне и за њих и за све вјерне, како до саборских одређења тако и после тога времена. Њихова свијест била је само глас, само ехо васељенске свијести цркве, с тога су богомудри оци били свједоци и *само свједоци* васељенске свијести и васељенске истине.

За доказ развића догмата присташе ове теорије хватају се за факт постојања личних мишљења у старих отаца и учитеља црквених по неким догматичким питањима. Али нијесу та мишљења оно, за што их држи та теорија. Нијесу она степен развића у којему се налази неко учење, док не сазре и свечано не буде од цркве проглашено догматом. Поједина мишљења никада не могу постати догматима. Мисли ума човјековог не могу добити карактер мисли ума Божјег. Мишљења остају увијек мишљењима и ништа више. Из тијех мишљења ми се увјеравамо само о ограничености људскога ума, увјеравамо се, да и највиши оци цркве нијесу били слободни од погрјешних и једностраних суђења у питањима вјере. „Ако ми говоримо, каже Филарет Черниговски, да су хришћански догмати, као догмати ума Божјег неизмјенљиви, нећемо тијем да кажемо, да су и човјечје мисли о догматима Божјим увијек једнаке и неизмјенљиве. На против човјечја увјерења у догмате, да буду достојна свога приједмета

и спасоносна за душу, треба да постају све тврђим, треба да се усавршавају.... При немоћима, од којих не бивају слободни ни највиши умови, схваћање догмата умом човјечјим није било нити је могло бити увијек потпуним и тачним, ако га посматрамо код појединих лица... У знаменитих учитеља цркве налазе се таква мишљења о вјери, која нијесу основана на тачном смислу Слова Божјег... Сама црква Христова није увијек предлагала догмате вјере у једнакој пуноћи; то ради тога, што је она доводила у склад своје излагање догмата вјере са потребама вјерних једног или другог времена“. Ово суђење нашег знаменитог богослова потврђује се тијем, што васељенска црква никада није подизала на степен догмата лична мишљења отаца и учитеља црквених, макар како они гласовити били. А и сами оци цркве строго су разликовали догмате од својих личних мишљења и увијек су их наглашавали пред вјернима из страха, да их не би помијешали са учењем цркве. Тако св. Василије велики и Јован Златоусти разликују оно, што је речено *δογματικῶς* од *αἰσθητικῶς*, а бл. Јероним исказује мисао, да у списима св. отаца увијек треба разликовати оно, што су они писали *διαλεκτικῶς*, од онога што су излагали као истину. Такође ни на једном од седам васељенских сабора није било случаја, да би какво учење подвргли посматрању и претресању, па за тијем га одложили на неизвјесно вријеме, као учење, које још није сазрело за догматичко одређење, као што се то догодило на тридентијском сабору са догматима непорочног зачећа и папске непогрјешивости. Такова шта у древној цркви није било нити је могло бити; у цркви латинској то се је могло догодити по гледишту на догмате, које заступа теорија развића, но противу којег, као што смо мало прије виђели, јасно свједочи васељенска црква.

Докази дакле, који се приводе у корист теорије развића догмата, нијесу основани и одлучно се опривргавају дјеловањем древне хришћанске цркве. Него међу тијем ова је теорија у пракси створила прогрес. Диван је заиста прогрес тај!! Када је римски патријарх прекинуо одношаје са браћом својом источним патријарсима започео је тај прогрес, започео је са

Filioque, које је било само пролог у опширну догматичку епопеју, створену на западу у част тога прогреса. Нећемо преферати — вели Стојанов — ако кажемо, да нема догмата, којег је тај прогрес оставио у првобитном виду, почамши од догмата пада човјекова па завршујући догматом будуће судбе свијета. Прогрес тај схватио је прародитељски пад у смислу полупелагијанском, у искупљењу увидио је јуридичко оправдање, тајнама је поклатио познату теорију *ex opere operato*, т. ј. увидио је у њима љековита средства, која лијече душевне болијести без икаквог учешћа са стране самог болесника; морални подвиг хришћанина облакшао је, или чак са свијем га замијенио ризницом сувишних дјела, индугенцијама и на крај крајевâ прогласио је: „хришћанину се све прашта за саму покорност папи и његовој јерархији и хришћанину се отварају и затварају рајска врата вољом и кључевима самога папе“. Прогрес овај узбунио је јако духове на западу, проузроковао је кржаве борбе и дао живот новоме прогресу — прогресу протестанскоме. Црква православна таква прогреса неће; она га је увијек одбијала од себе па га и данас одлучно одбацује. Она само чува и предаје неизмјенљиве, Богом откривене истине, а ништо себи не допушта превраћати поједина богословска мишљења у Богом откривене, догматичке и опћеобвезне истине. Православни богослови ево како се изражавају о латинској теорији развића догмата. Још 1852. год. Филарет Московски писао је Алексију, кашње архиепископу Тверскоме, овако: „Послије 1800. година постојања хришћанске цркве дају за њезин опстанак нови закон, — закон развића. Познато је, што је написао ап. Павле против оних, који би хтјели проповиједати друкчије, него ли су примили од апостола¹⁾. Не кажу ли сада њему: узми натраг своје анатема; ми неопходно морамо учити друкчије по ново откритоме закону развића? Дјело божанствено хоће да потчине закону развића, узетоме од стабла и траве! И ако хоће да приложе хришћанству закон развића, како не спомену

¹⁾ У посланици Галаћанима (1, 8-9) ап. Павле анатемише сваку поврједу божанске истине а по томе и ову теорију развића догмата.

да развиће има границу? Из земље ниче билина, за тијем постаје стаблом, расте, даје цвијет, плод: развиће се свршило; слиједи постојани живот ношења плодова; за тијем старост и разрушење. Сјеме вјере посијано у почетку свијета, расло је вијековима, процвало је и привијело плодове у открићу хришћанске цркве; за овијем и по закону развића треба да сљедује постојани живот ношења плодова; и ако не очувамо живог стабла, неке гране сломиће се, увенуће, осушити се, или на пола сломљене, зелениће се са пола живота, док се живо стабло не преврати у стабло очевидно рајско, а увело, сухо, умрло, посјеће се и у огањ бацити“. Филарет, као што видимо, противи се примјени овога закона развића ка хришћанству, прво, као закона новог и не давно измишљеног, а друго, као закона, који се противи завјештају апостолскоме. Ако и допушта он неко развиће у божанском учењу вјере, то само у времену до хришћанском, до појаве самога Христа, који је навијестио човјештву не само клицу, већ сву пуноћу божанске истине. Сјеме вјере — по мисли митроп. Филарета — било је посијано још у почетку свијета, за тијем је расло вијековима и најпослије у откривењу хришћанске цркве оно се већ раскрило потпуно, процвало је и привијело плодове. Дакле чланови цркве Христове сада не треба да се брину о развићу тога сјемена, већ о постојаном и неизмјенљивом чувању разраслог свесвјетског стабла у свим његовим дијеловима и за тијем о усвајању спасоносних плодова његових. Свако дометање или измјена, која се тиче суштине тога величанственога стабла, потпада под анатему апостола. — Исто тако одлучно одбацује теорију ову Никанор, архиепископ Херсонски. У бесједи својој „о томъ, есть ли что еретическое въ Латинској церкви?“ он говори међу осталијем: „Латинска црква извратила је стару католичанску вјеру већ тијем, што је опуномоћила себе, да чини дометања к вјери и остварује на дјелу тако звану *теорију развића догмата*. Ова теорија уздиже на степен опће обвезних истина таква мишљења, која зачевши се у умовима појединих лица, мало по мало распростиру се у маси вјерних и постају својном

већине. Теорија ова нужна је Латинима зато, да оправдају све оне догмате, *којих нема у откривењу*, него који су у Латинској цркви тобоже изведени из њега путем умовања, тачније, који су били измишљени од латинских богослова... Међу тијем ова је теорија *штетна*, јер доводи до утврђења у латинској цркви посебних мишљења са својством Богом откривених догмата. Тако, посебно мишљење о непорочном зачећу које је никло на западу тек у XII. вијеку, уздигнуто је на степен догмата у половини XIX. вијека. А постављањем тога мишљења у својство догмата, добила су догматичку снагу и друга латинска гатања и претпоставке, као: о првородном гријеху, о непосредном стварању сваке на по се душе човјечје и т. д. Исто то треба казати и о основном догмату Латинства — о додатку к символу: *Filioque* као и о најновијем, и ако основном догмату латинства, о непогрјешивости папе. Православна пак црква ту теорију развића са свијем одбацује. По посланици источних патријараха, вјера, будући са свијем раскрита и запечаћена, не допушта ни одузимања, ни додавања, ни друге какве измјене, и који се усуди или учинити или савјетовати или замишљати ово, већ се одрекао вјере Христове, већ се подвргао добровољно вјечној анатемизацији за хулу на св. Духа, као да је Он говорио несавршено у Писму и на васељенским саборима“.

Но за нас православне особито је важан у овоме питању протест од стране самих западњака. Мислимо на старокатолике. Они називају латинску теорију догматичког развића *опасном*, зато што та теорија руши једини достојерни критеријум, по којему се разликује откривена васељенска истина од сваке друге. Старокатолици увјерили су се, да по критеријуму васељенске цркве откривеном истином треба признавати само оно вјеровање, које без сумње води свој почетак од Исуса Христа и Његових апостола, и које је било свеопћим у васељенској цркви, неизмјенљивим, достојерним, непрекидним, као непрекидни и необориви историјски факт. На против, по новој римској теорији довољно је, да неколико отаца цркве или учитеља црквених имају своја лична мишљења и та мишљења могу прије или

послије превратити се у нове догмате. Од оног часа, кад папа, епископи римске цркве и већина римских богослова одобри то превраћање, нови догмат по томе самоме *ipso facto*, постаје законитим и опћеобвезним. Очеvidно је, да је познати пријелаз вјере изражене сакрито *implicite*, у вјеру изражену јасно *explicite* у суштини мијешање вјере као историјскога факта, са појединим богословским мишљењима — да је поврједа религиозне истине. Само помоћу тога процеса папство је поникло и развило се на западу и изнијело претензију да влада над умовима и савјешћу вјерних. И ако је папство појава незаконита, ако треба ослободити хришћанску савјест од притиска са стране папскога ћефа, то прије свега треба безусловно одрећи се од те теорије и повратити се к истинитоме критеријуму васељенске цркве ¹⁾. И то треба учинити у интерес саме богословске науке, ради тога што римски богослови, који мисле наћи нека богословска и филозофска преимућства у теорији развића догмата помоћу превраћања вјере сакрите (*implicite*) у вјеру откриту (*explicite*) нашли би много више тих преимућстава и при томе истинитих, кад би се држали догматичког критеријума васељенске цркве, и када би строго разликовали вјеру објективно дану од својих богословских мишљења; они би могли бити вишим филозофима и били би слободнији, а, не наносећи штете вјери објективној, очували би себе од многих чудноватих мишљења, која су постала код њих догматима. — И заиста, зар се не користи православни богослов при испитивању религиозних истина већом слободом, него ли богослов латински, који је оптерећен многим новим догматичким одређењима? Строго одликујући објективну вјеру од својих личних богословско-филозофских мишљења, не окован масом догматичких одређења и старих и нових и схоластичких и филозофских, која су ушла у латинску догматику, он чува закониту слободу суђења и слободу савременог развића под јединим условом, да се све то не противи

¹⁾ Такав критеријум дан је у извјесној формули Викентија Лиринског, по којој догмат је оно, *quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est* у цркви васељенској, а свако вјеровање без *universitas, antiquitas* и *consensio* одлази у област посебних богословских мишљења.

објективној вјери, т. ј. вјери, која без сумње води почетак од Исуса Христа и Његових апостола. У овијем границама он ужива потпуну слободу и право суђења о догматима. „Нека се зна, каже Халкидонски сабор, да нам није забрањено изражавати своје мисли под једним условом: оне морају бити сагласне са учењем св. отаца“¹⁾. Истина, мишљења православног богослова о истинама вјере могу бити и погрјешна, али на ту погрјешку упозориће га други, и отуда не може бити опасности по вјеру, јер он никада неће ни своја ни туђа мишљења стављати упоредо са догматима. Међу тијем, ум западног богослова сапет је новим догматима; његово је развиће стијешњено, слобода ограничена; он не може ни корака учинити а да се не сукоби са силабусима и интердиктима. Прекрасно говори један наш писац, да је за доброга латинина слобода савјести, слобода увјерења ни више ни мање, већ слобода *пошбељи*; ради тога, што за латинство трпјети једно или друго *лично мишљење*, које није сагласно са мишљењем латинског свештенства, значи управо трпјети лаж, заблуду, јерес, с тога што то свештенство има увијек такав орган, који без апелације може ријешавати свако питање у безусловно истинитом његовом смислу, и дакле свако противно ријешење треба држати безусловном лажју, заблудом или чак јересју.

Али ово још није све. Теорија ова ствара необориве препоне за сједињење цркава. По њој, догмати се развијају и прелазе из сакритог у открито стање, или боље, поједина богословска мишљења подиже папа на степен неизмјенљивих, догматичких и опћеобвезних истина. Док латини у томе налазе живот и снагу својег

¹⁾ Гарантију за широко и плодотворно развиће богословске мисли у православној цркви увиђају наши богослови у томе, што се православна богословска наука у објашњењу догмата руководи извјесним критеријумом Викентија Лиринског по формули *ubique, semper, ab omnibus*. „Преимущества тога критеријума налазе се — пише проф. Н. Бјељајев — у томе што он не гуши слободу, већ јој служи најбољом гарантијом; ради тога што онај, који се држи правила да се к саставу васељенскога учења односи само оно, што задовољава условима посвудности (*ubique*), непрекидности (*semper*) и свеопћности (*ab omnibus*), не може пасти у субјективност суђења, нити се подати страном деспотизму, био то деспотизам партије или појединог каквог лица“.

вјеровања, дотле православни одбацују то, као филозофске или богословске заблуде. И заиста догматичка истинитост нових латинских догмата може се оснивати не на историјском васељенском факту, не на божанственом ауторитету, већ или на субјективној увјерености или на уважењу према једноме или другоме учитељу црквеноме или, најпослије, на простој покорности папи. Али ко не види, да су те основе до крајности лабаве, непостојане и спорне? Субјективна увјереност увијек може да се мијења, ауторитет црквеног учитеља па и папе ствар је одвећ спорна. Једини божанствени ауторитет има безусловно обавезну силу за све. И тако не треба заборављати, да све оно, што није било приједметом вјере свеопће, непромјенљиве, васељенске, — све то спада у област посебних мишљења. Треба се увијек сјећати, да нам је догматичку истину открио не један или други отац или учитељ црквени; њу нам је открио Исус Христос и Његови апостоли, и то учење као непроцјењиви залог повјерено је на сахрану васељенској цркви а не једноме или другоме црквеноме учитељу на по се. Али када се данас држе посебних мишљења Тертулијанових, сутра Томе Аквинскога, прекутра Дунс-Скота или другог каквог латинског писца, онда претпостављају поједина богословска мишљења вјери историјској, непромјенљивој, васељенској и на тој основи никада неће бити у стању доћи до сагласности и сједињења у вјери. Св. Православље — као што рече лањске године у дивном одговору на папску енциклику цариградски патријарх Антим са својим синодом — вазда је и списима и окружним посланицама доказивало западној цркви, јасно и отворено, да све дотле, док ова остаје при својим новотаријама, а православна црква при божанским и апостолским предањима и установама првих девет вијекова хришћанства, за које вријеме западне цркве бијаху у заједници и једном учењу са источним црквама, — свака је ријеч о сједињењу узалудна и празна.

Ово су плодови у пракси изведене теорије развића догмата, ово су пошљедице које вуче за собом прогрес догматички, којим се толико хвале Латини. Као што

рекосмо, православна црква најодлучније одбацује од себе тај прогрес. Но ако она одбацује овај и овакав прогрес, то још не значи да код ње нема никаквог прогреса. Има га; али се у развићу догмата не састоји. О прогресу хришћанства може се говорити само у субјективном смислу; јер је несумњиво, да усвајање Богом откривене истине од стране човјекове има разне степене. Примајући својим разумом Богом откривене истине, удубљујући се својом мишљу у њихов садржај, сваки од нас може имати своју мјру вјере (Рим. 12, 3. 6) сваки треба да се уздиже из вјере у вјеру (Рим. 1, 17). Него више или мање просвијећење човјекова ума божанским догматима, нипошто не условљава и не претпоставља прогреса или развића и у објективној садржини откривења. Ми ћемо се послужити у овом одношају суђењима самих западних богослова — старокатолика, којима је познат сав тај латински прогрес и његове пошљедице. Они кажу, да у епохи кад црква није била раздијељена на двије половине — источну и западну, богослови нијесу знали чувене теорије превраћања вјере, која се налази у сакритом стању (*implicite*), у вјеру изражену открито (*explicite*), — нипошто нијесу мислили, да се прогрес објективне вјере мора састојати у каквом материјалном умножењу откривених истина; онда су допуштали само субјективни прогрес, који се састојао у јачем и дубљем проницању субјективне свијести у садржину објективног догмата. Без сумње, прогрес субјективног познавања догмата бацао је свјетлост и на објективно схваћање њихово, и у томе одношају давао је могућност прогресирати или успијевати у вјери објективној у опће; али је очевидно, да прогрес у објективној вјери није се могао састојати ни у материјалном наслањању, ни у бројном умножењу истина, које је открио Исус Христос и које чува васељенска црква; тај прогрес једино се у томе састојао, што је разум хришћанина постајао постепено све више и више просвијећеним и тако боље и боље постизавао је сву ширину и дубину откривених истина. Ствар се тичала не умножења каталога откривених истина новим догматима, него само умножења свјетлости, јасније и јаче у душама вјерних, — свјетлости,

која је остављала истине вјере апсолутно истовјетним, без икакве измјене и без и најмањег бројног умножења, а само је увеличавала њихову достојерност и очевидност помоћу повећања индивидуалне свјетлости знања. Ствар се тичала не тога, да се постигне већи број откривених истина, већ једино тога, да се представе јаснијим и сјајнијим. — Оваковог гледишта држали су се увијек и оци цркве и васељенски сабори. Одређења вјере васељенских сабора, као што смо виђели, нијесу имали нипошто прогресивни карактер већ конзервативни. Они нијесу уводили ништа новог, него су просто излагали и објашњавали истине, које је црква примила од Христа и од апостола. Навешћемо овђе врло важну у овоме одношају похвалну ријеч седмом васељенском сабору, замјеника на томе сабору архиеп. Сардинског, ђакон Епифанија: „Слиједећи Господњим заповиједима, сакупио се божанствени сабор свештених јереја да објасне и формулишу, на основу отачког учења, тајну домостроитељства Христова. То не значи, да ту тајну они проглашују народу за први пут. Скоро назад осам стотина година она је већ била проглашена у цијелом свијету. Они су само разјашњењем божанственог Писма представили, колико је могуће јасније савјет (Божји) о спасењу (рода човјечјег), који је испунио Христос“. Па као што је поступала васељенска црква у стара времена, тако је она поступала и кашње [н. пр. против заблуда латинских и протестанских]. По томе дакле — каже митроп. Макарије — „нико нема права ни умножавати ни смањивати догмате по броју, ни мијењати их ни извртати ма на који начин било; јер колико их је Бог открио у почетку, толико их мора и остати за сва времена докле је хришћанства. Но, будући неизмјењиви у самом откривењу, како по броју, тако и по својој суштини, догмати се вјере ипак морају развијати и развијају се у цркви што се тиче вјерних (т. ј. потпадају субјективном а не објективном развићу). А какав је значај тога развића или објашњења догмата у цркви? Оно није неко умножење броја догмата; — није, јер догмата и сада остаје у православној цркви толико, колико их је открито сами Богом у почетку. Није исто тако ни мије-

њаће догмата, које и до данас православна црква чува и предаје као са свијем недотакнуте и неизмијењене. Све ово развијање јест управо једино само *најтачније одређење и објашњење* једних и истих неизмијењивих у суштини својој догмата, које бива поступно у вијековима због разних заблуда и јереси, које се појављиваху и које не престају бивати у крилу хришћанства“.

Питање о томе, има ли у хришћанству развића или прогреса и могу ли се допуштати у вјери новотарије, особитом брижљивошћу претресао је у древној цркви Викентије Лирински. Његова тачка гледишта јесте врло карактерна и јасна. Западни овај учитељ не изражава се у корист теорије развића. Коментирајући ријечи ап. Павла *преданіе сохрани* (1. Тим. 6, 20) он пише: „Шта је предање? Оно, што је теби повјерено, а не оно, што си ти изнашао, — оно, што си примио, а не оно, што си ти измислио, — дјело не ума, већ учења, не посебног знања, него свенародне предаје, — дјело, које је до тебе дошло, а не које си ти открио, у одношају прама којему ти мораш бити не изумјевач, него стражар, не оснивач, већ шљедбеник, не вођа него вођени. *Преданіе*, каже апостол, *сохрани*, т. ј. талант вјере васељенске чувај у цјелини и неповријеђености. Што ти је повјерено, то нека остане код тебе, то ти и предавај. Ти си примио злато, злато и давај. Нећу, да ти пружаш мјесто једнога друго; нећу, да мјесто злата подмећеш хитро и с преваром олово или мјед; нећу злата по облику, давај га у *натури*“. Ипак вјерност предању не искључује наше обавезе удубљивати се у догмате вјере. Али под видом тврђег и дубљег схваћања вјере не смијемо дозволити себи вријеђати ју са новотаријама. „Може бити — продужује Викентије — рећи ће когод, да у цркви Христовој не мора бити никаквог успијевања религије. Треба свакако да буде и то врло велико... Само успијевање то треба да буде заиста успијевањем а не измјеном вјере. Успијевање састоји се у томе, када се један или други приједмет усавршава сам у себи, а промјена у томе, када нешто престане бити оно што јест, и превраће се у друго, И тако, нека расте и до највишег степена успијева течајем година и вијекова

схваћање, разумијевање, мудрост како сваког појединог хришћанина тако и свију заједно, — како једног човјека, тако и све цркве, али само — у истом својству, т. ј. у једном и истом учењу, у једном и истом смислу, у једном и истом приједмету разумијевања. Религија — дјело душе — може се упоредити у томе одношају тијелима. Годинама тијела раскривају и развијају дијелове своје, али ипак остају онијем, што су били. Цватуће доба ђетинства и зрели узраст старачки врло су различни међу собом; али ипак старцима постају они исти, који су прије били ђецом, тако да, ако се узраст и спољашњост једног истог човјека и мијења, његова је природа неизмјенљива, личност његова остаје једна и иста. Удови код ђеце нијесу велики, у младића — већи су, али — они исти. Колико је удовâ код ђеце, толико је и код узраслих; и ако што порасте течајем година, све је то већ постојало у заметку, тако да се за тијем код стараца не открива ништа новог, што се не би тајило већ прије код ђеце... Томе закону успијевања неопходно треба да сљедује и догматичко учење (dogma) хришћанске вјере; нека се оно т. ј. годинама снажи, временом шири, вијековима узвисује, али остаје неразрушивим и неповријеђеним, цијелим и савршеним у свим размјерима својих дијелова, у свима, тако рећи, удовима и чувствима својим, без и најмање при томе промјене, без икаквог квара у садржини, без икакве измјене својих опредијељења... На њиви црквеној наши предци посијали су у старини сјемена пшенице — вјере... Нека се првобитни усјеви, развијајући се постепено течајем времена, ђубре и обдјелавају и сада; али својства изданака ни у каквом случају не могу се измијенити... Треба догмате небесне филозофије течајем времена утврђивати, обглађивати, прочишћавати; али не смију се мијењати, сјећи и онаказивати“. У овијем ријечима налази се строги приговор проповиједницима теорије развића догмата, и ако би они хтјели протумачити његово гледиште у своју корист. Али међу новом теоријом и суђењем западног учитеља могу имати мјеста само таква зближења, која се тичу ријечи и неких присподоба. Па и та зближења треба ограничити строго само тијем, што

успијевање вјере Викентије сравњује са растењем организма, с развићем заметка или клице. У идеји пак, у принципу он стоји са свијем противно ономе, што хоће да докаже теорија развића догмата. Учитељ западне цркве опомиње, да се не шири област хришћанскога вјероучења помоћу изналажења каквих нових догмата, а нова теорија зато је и измишљена, да се њома оправдају новотарије латинске цркве ¹⁾).

Из до сада реченог види се, да се богословски прогрес у православној цркви битно разликује од латинског прогреса, и да не пријети свијести, која вјерује, никаквом опасношћу. Он ~~се~~ ^{такође} оснива на истини откривеној, религиозној и на истини научној или филозофској, у колико пошљедња истина може бити схваћена у једној или другој епохи развића човјечје свијести; али он не превраћа временито развиће религиозне свијести у нешто вјечно, непрестано, неизмјенљиво и апсолутно. Остављајући богослову потпуну слободу у области богословља, тај прогрес чува га од самовоље у вјери, која мора да увијек остаје онаковом, каква нам је дана у почетку и као свети залог не смије се увеличавати ни смањивати, већ ју треба само објашњавати при свјетлости науке. У томе се само састоји прави и истинити прогрес. Но при свем томе латински богослови називају православну цркву *превраћеном у мумију*. Да, она је превраћена у мумију и у томе се састоји њена највећа слава. Она је превраћена у мумију што се тиче божанственог учења, апостолских установа, вјерности васељенским саборима, који представљају истиниту цркву Христову, и ево помоћу тога превраћања у мумију, које је уредио Промисао Божји, ми можемо данас да видимо истиниту цркву Христову и можемо разумјети све заблуде цркве латинске. Нека латинска црква иде путем свога прогреса; црква *превраћена у мумију* ићи ће својим путем к сјегурној сјајној будућности. Божанствена истина никада неће изгубити својих права; на против, човјечје измишљотине и заблуде морају прије или послвије нестати пред том истином.

К. М.

¹⁾ Викентије осудио је ову теорију и у оним својим ријечима, по којима треба се држати онога, што је свуда, што је свагда и што се је од свијех вјеровало.

THE END

ПРАВОСЛАВНИ БОГОСЛОВСКИ ЗАВОД У ЗАДРУ

У ШКОЛСКОЈ ГОДИНИ 1895-96.

А.

Управитељ завода.

Његово Преосвештенство, Госп. *Др. Никодим Милаш*,
епископ далматински и истријски.

Б.

Наставничко особље.

Епископ. синђел *Никанор Ракетић*, редовни професор, предаје: исагогику с егзегетиком, црквено-славенски језик и новозавјетни грчки језик.

Епископ. протосинђел *Серафим Калиж*, редовни професор, ректор богословског сјеменишта, почасни присједник еп. Консисторије и члан ц. кр. Покрајинског Школског Вијећа, предаје: црквену историју и црквено право.

Епископ. синђел *Кирил Митровић*, редовни професор, предаје: основно богословље, догматичко богословље, морално богословље и катихетику. У овој школ. години од 1. марта предавао је и црквено појање с правилом.

Јерођакон *Јеротеј Цвијетић*, суплент-професор, предаје: пастирско богословље, литургику, омитику и педагогију с методиком.

Г.г. *М. Дудан* и *С. Ловрић*, предавали су у зимњем течају енологију.

В.

Пријеглед предавања.

І.

Библијска наука.

А.) Исагогика. І. Старозавјетна исагогика. 1) Опћи дио: а) историја поријекла, б) историја канона, в) историја текста и г) историја превода старозавјетних књига; 2) посебни дио: а) законодавне и б) историјске књиге старога завјета. — ІІ. Новозавјетне исагогике посебни дио: а) историјске књиге, б) учитељске књиге, в) пророчка књига новог завјета.

Б.) Херменевтика: 1) предходни појмови, 2) о смислу св. писма, 3) о начинима за разумијевање и тумачење смисла св. писма, 4) о главном руководном начелу тумачења св. писма.

В.) Егзегетика: Историја тумачења св. писма. — Тумачен је XVII псалам, јеванђеље Матејево, Јованово и посланица Филибљанима.

Старозавјетна исагогика предавана је по 2 сата недјељно у І. години; новозавјетна исагогика и херменевтика по 2 сата у ІІ. години а егзегетика по 2 сата недјељно у ІІІ. години.

ІІ.

Увод у Богословље.

Приступ. Први дио: О приједмету православног Богословља. А.) О религији и откривењу уопће. Б.) О хришћанској религији, као једном и правом откривењу. Други дио: О изворима православног Богословља: а) О св. Писму, б) О св. Предању, в) О православној Цркви као чувару откривених хришћанских истина. Предавано по 4 сата недјељно у І. години.

III.

Догматичко Богословље.

Приступ. Први дио. Наука о Богу самом по Себи и о Његовом опћем одношају према свијету и на по се према човјеку. Други дио. Наука о Богу Спаситељу и о Његовом посебном одношају према човјечјем роду. Предавано по 4 сѣта недјељно у II. години, а у III. по 1 сѣт — По *уиоредном Богословљу* предавано 1 сѣт недјељно у III. години.

IV.

Морално Богословље.

Увод. Први дио: о моралном закону Божјем и моралном животу и раду човјековом у опће. Други дио: Посебно учење о хришћанским дужностима. Предавано по 3 сѣта недјељно у III. години.

V.

Пастирско Богословље.

Увод. Први дио: Свештенство у цркви. Други дио: Дужности пастира насрам Бога, ближњега и самога себе. Трећи дио: Пастир у вршењу пастирских дужности.

Уз то прочитани су I. и II. дио књиге: „О должностяхъ презвитеровъ приходскихъ“ и „Извѣстіе учительное“ из служебника.

Предавано по 3 сѣта недјељно у IV. години.

VI.

Историја Цркве са Патрологијом.

Приступ. Први период. Други период. Предавано 4 сѣта недјељно у I. години. — Трећи период. Четврти период. Историја српске цркве. Предавано по 5 сѣти недјељно у II. години.

VII.

Црквено право.

Приступ. Први дио: Извори и зборници црквенога права. Други дио: Устројство цркве. Трећи дио: Управа цркве: црквено законодавство, црквено судство и имо-

винско право цркве. Четврти дио: Живот цркве; брачно право. Пети дио: Одношај цркве спрам државе и спрам оних, који цркви не припадају. Предавано по 3 сâта недјељно у III. и IV. години.

VIII.

Литургика са тумачењем литургијских књига.

Увод. Први дио: I. Опћи појмови о богослужењу правосл. цркве. II. Саставни дијелови правосл. богослужења. III. Символичне радње при богослужењу. IV. Лица која обављају богослужење. V. Принадлежности богослужења. — Читање и разјашњавање свештених радња по односним црквеним књигама.

IX.

Омилитика.

Увод. Први дио: Предмети црквеног говорништва. Други дио: Облици црквеног говорништва. Трећи дио: Унутрашњи карактер црквене проповиједи. Четврти дио: спољашњи карактер црквеног проповиједања. Пети дио: предавање црквених проповиједи. Шести дио: Импровизација. Предавано 2 сâта недјељно у III години. — Практичка вјецбања, наиме писање, расправљање и говорење научених писаних проповиједи, са покушајима импровизације. Предавано 2 сâта недјељно у IV. години.

X.

Црквено-званични стил.

Приступ. Обични грађански званични списи. Особити црквено-званични списи. Предавано по 1 сâт недјељно у IV. години.

XI.

Катихетика.

Приступ. Први дио: Настава у вјерозакону. Други дио: Васпитање у хришћанском животу. Предавано по 2 сâта недјељно у IV. години. — Слушаоци IV. године, под надзором дотичног професора, вјецбали су се 2 сâта недјељно у катихизирању у српској основној школи.

XII.

Педагогија и Дидактика.

Увод. Опћа посматрања. — Први дио: физичко васпитање. Други дио: Интелектуално васпитање. Трећи дио: Морално васпитање. Четврти дио: Естетичко васпитање. Пети дио: Религиозно васпитање. Шести дио: Васпитање дјеце, која немају нормалних способности за потпуни развитак.

Увод дидактици. Први дио: Школа. Други дио: Школска настава. Трећи дио: Школски ред. Четврти дио: Учитељ.

Предавано 4 сата недјељно у IV. години.

XIII.

Црквено-словенски језик.

Приступ. А.) Исторички дио. Б) Граматички дио: I. Наука о гласовима. II. Наука о облицима. Читане, превађане, граматички тумачене и упоређиване са старословенским формама поједине црквене пјесме. Предавано по 3 сата недјељно у I. години. — III. Наука о основама. IV. Синтакса. Читани, превађани и граматички тумачени Псалми Давидови; затијем вјецбања у превађању са српског језика на црквено-словенски. Предавано по 3 сата недјељно у II. години.

XIV.

Новозавјетни грчки језик.

Граматика новозавјетног грчког језика. Читане, превађане на српски језик и граматички тумачене посланице Коринћанима и бесједа св. Василија Великог: „πρὸς τοὺς νέους“. Предавано 2 сата недјељно у I. години, а 1 сат недјељно у II. години.

XV.

Црквено појање са правилом.

Предавано по 5 сати недјељно свима слушаоцима.

XVI.

Допундбени предмети.

(Види наредбу под ред. бр. 12.)

А. Логика са психологиом и историом философије.
 Б. Латински језик. В. Општа Историја (Нови Вијек).
 Предавали су по 2 сѣта недјељно професори Митровић
 (А), Ракетић (Б) и Калик (В).

XVII.

Енологија.

О маслинарству. — О винарству. — О зарезни-
 цима и наметницима, који шкоде лози и маслини. —
 Уз то још: о виноградарству и воћарству. Предавано
 по 2 сѣта недјељно.

Г.

БИБЛИОТЕКА.

Школске године 1895-96., умножена је библиотека бого-
 словског Завода *:

1. Књигама, што су купљене: Zeitschrift für katholische
 Theologie. XIX. Jahrgang. Innsbruck, 1895. — Theologisch-
 praktische Quartalschrift. XLVIII. Jahrgang. Linz, 1895. —
 Revue internationale de Theologie 1895. — Byzantinische Zeit-
 schrift. 1895. — Византијскій Временникъ 1895. — Archiv für
 slavische Philologie 1895. — G. L. Traguriense. Storia del
 Regno di Dalmazia e di Croazia. — Budmani. Rječnik hrvat.
 ili srpskoga jezika. Sves. 14 i 15.

2. Књигама, што су их даровали:

Високо ц. к. Министарство: Kunstgeschichtliche
 Charakterbilder aus Oesterreich-Ungarn.

* Продужење. Види „Извјештај“ за школ. 1894-95. год.

Преузвишено ц. к. Намјесништво далматинско: Pokrajinski list zakona i naredaba za kraljevinu Dalmaciju, 1894 god.

Преч. православна епископска Консисторја у Задру: Шематизам православне епархије далматинске и истријске, за годину 1896. — Привремена настав. основа за вјероучитеље у далм. епархији.

Сл. српска краљевска Академија у Београду: срп. кр. Академије „Глас“ XLVIII, XLIX, L. — Споменик XXIX, XXX. — др. В. Ђорђевића, Грчка и српска просвета. — И. Руварца, Одломци о грофу Ђорђу Бранковићу и Арсенији Црнојевићу.

Сл. Матица Српска: Љетопис за 1895. год. — Књиге за народ свез. 52-61. — М. Димитријевића, Успомене из мога живота. — Рад и именик „Матице Српске“ г. 1895.

Сл. одбор Чупићеве задужбине: XV. Годишњица Николе Чупића.

Сл. управа прав. богосл. училишта у Карловцима: Седми извјештај о православном срп. училишту у Ср. Карловцима за школску 1895-96. год.

Високопреч. М. Шевић: Догматичко богословије.

Високопр. Ј. Вучковић: Глас из цркве.

Преч. Ф. Радичевић: Прославна споменица четиристогодишњице Ободске штампарије.

Преч. Бож. Н. Јовановић: Православни Хришћански катихизис и лекције из пастирског богословља.

Сл. управа ц. к. гимназије дубровачке: Program S. K. Velikoga držav. gimnazija u Dubrovniku za škol. god. 1894-95.

Сл. управа ц. к. гимназије задарске: Programma dell' I. R. ginnasio superiore di Zara nell' anno scolastico 1894-95.

Сл. управа ц. к. гимназије которске: Program c. k. drž. velike gimnazije u Kotoru za školsku 1894-95. god.

Сл. управа земаљског пољодјелског завода у Гружу: Program zemaljskog poljodjelskog zavoda u Gružu za škol. 1894-95. god

Сл. управа српске велике гимназије карловачке: Програм српске велике гимназије карловачке за школ. 1895-96. год.

Сл. управа српске велике гимназије новосадске: Извештај о српској великој гимназији у Н. Саду за школ. год. 1895-96.

Свима овдје споменути дародавцима, нека је овим од стране овог богословског завода најусрднија благодарност изречена.

Са овдје изложеним књигама библиотека богословског завода, заједно са књигама „библиотеке владике Стефана“, броји крајем школске 1895-96. године 3073 наслова у 5311 књига и свезака, и то:

I.	по Богословљу	920	наслова у	1936	књиг. и свез.
II.	„ Философији	39	„	43	„
III.	„ Историји	354	„	759	„
IV.	„ Филологији	194	„	317	„
V.	„ Књижевности	675	„	1107	„
VI.	„ Смјесу	856	„	1113	„
VII.	„ Старине	28	„	28	књига
VIII.	„ Рукописа	7	„	8	свезака

Библиотека примала је у 1895-96. години ове часописе и листове:

1. Христјанское Чтеніе.
2. Православный Собесѣдникъ.
3. Труды Кіевской Духовной Академіи.
4. Странникъ.
5. Церковный Вѣстникъ.
6. Вѣра и Разумъ.
7. Богословскій Вѣстникъ.
8. Гласник епархије далматинске.
9. Zeitschrift für katholische Theologie.

10. Theologisch-praktische Quartal-Schrift.
11. Byzantinische Zeitschrift.
12. Византійскій Временникъ.
13. Internationale theologische Zeitschrift.
14. Objavitelj Dalmatinski.
15. Smotra Dalmatinska.

—◆—

Д.

ГЛАВНИЈИ ОТПИСИ

Преузвишеног ц. к. Намјесништва

школ. 1895.—96. године. *

1. Отписом 20. септ. 1895. бр. 20264. одобрава рачуне за одијело питомаца сјеменишта у школ. 1894.—95. години.
2. Отписом 21. септ. 1895. бр. 22659. одобрава рачун штампарије Арталине у износу од фор. 73 за штампање Извјештаја школ. 1894.—95. године.
3. Отписом 5. окт. 1895. бр. 20265. одобрава рачун администрације сјеменишта за I. течај 1895. године.
4. Отписом 30. окт. 1895. бр. 26090. утврђује у уживању питомачког мјеста у сјеменишту питомце: Станишића Марка, Тројановића Стевана, Вукадиновића Николу, Јовановића Милу, Бијелића Стевана, Катића Ратомира, Кнежевића Симеуна, Урукала Сергија, Калика Јосифа, Маргетића Спиридона, Синобада Гојка, Новаковића Николу, Тадића Драгу, Вујасиновића Стевана, Јовића Михаила, Королију Душана, Маргетића Николу, Радонића Стевана и Витаза Николу; а у уживању ручне стипендије извањске питомце сјеменишта, који уче гимназују у Котору: Цамању Стевана, Суботића Теофила, Данчуловића Крсту, Балића Илију, Мандића Јеремију, Мрђена Николу, Нетовића Милана и Ђуковића Милана.

* Продужење. Види „Извјештај“ за 1894.—95. годину.

5. Отписом 4. дец. 1895. бр. 31005. утврђује у уживању питомачког мјеста у сјеменишту питомце: Зечевића Илију, Јавора Славомира, Кућицу Јована, Милковића Владимира, Новаковића Бошка, Радаковића Јована; а у уживању ручне стипендије извањске питомце сјеменишта, који уче гимназију у Котору: Зеца Васиља, Миџора Владимира и Поповића Ђуру.
6. Отписом 13. јан. 1896. бр. 32841. утврђује у уживању питомачког мјеста у сјеменишту питомце: Крстановића Косту и Матавуља Симеуна.
7. Отписом 12. феб. 1896. бр. 1698. одобрава сумарни списак свију инвентаријалних ствари сјеменишта крајем 1895. год. у вриједности од фор. 6619.76.
8. Отписом 13. феб. 1896. бр. 2208. одобрава рачун љекарника Андравића у износу од фор. 18.32 за издане лијекове управи сјеменишта у години 1895.
9. Отписом 4. март. 1896. бр. 1697. одобрава рачун администрације сјеменишта II. течаја 1895. год. позивом, да се преостатак у износу од фор. 233.37 поврати ц. кр. Покрајинској Благајни.
10. Отписом 10. март. 1896. бр. 5729. дозначује питомцу Зечевићу Илији износ од фор. 35.06 новч. као релутум за оно вријеме, док није био утврђен у уживању питомачког мјеста у сјеменишту.
11. Отписом 10. март. 1896. бр. 5730. дозначује питомцу Крстановићу Кости износ од фор. 57.04 као релутум за оно вријеме, док није био утврђен у уживању питомачког мјеста у сјеменишту.
12. Отписом 4. маја 1896. бр. 1598 саопћује одлуку високог пр.
Министарства ботоштовја и наставе, којом се одобрава предлог у погледу допуне нужних познавања из историјских, филолошких и философских предмета онијех слушаца богословије, који бивају примани у завод са свједоџбом VI. гимназијалног разреда (Види нар. под ред. бр. 29. у Извјештају за 1894.-95. школ. годину).
13. Отписом 15. јуна 1896. бр. 9383. одобрава рачун заводске библиотеке за 1895. год., и дозначује 100 фор. за набавку књига у 1896. години.

Б.

ЉЕТОПИС.

школ. 1895.—96. годне.

— *Октобра 4.* Збор професорски присуствовао је са слушаоцима богословије благодарственој молитви, која је тога дана одржана у парохијској цркви св. пророка Илије под начелством преосвештеног госп. епископа Никодима, приликом свијетлог имендана Његовог Ц. и Кр. Апост. Величанства *Франца Јосифа I.*

— *Октобра 13.* Свечано је обављено призивање св. Духа, које је одслужио у парохијској цркви преосвештени господин епископ Никодим. Присуствоваху сви професори са слушаоцима богословије.

— *Новембра 19.* Професори и слушаоци богословије присуствовали су благодарственој молитви Богу и Оцу, која је одржана у парохијској цркви св. Илије, приликом свијетлог имендана Њезина Ц. и Кр. Апост. Величанства царице *Јелисавете.*

— *Новембра 24.* Преосвештени госп. епископ походио је сјемениште.

— *Децембра 6.* Сви слушаоци богословије приступили су св. тајни покајања, а сјутридан причестили се у капели сјеменишта.

— *Децембра 9.* Преосвештени госп. епископ походио је предавања у богословији.

— *Јануара 26.* На дан св. Саве, послје св. литурђије у парохијској цркви, осветио је водицу у сјеменишту професор *С. Калик.*

— *Фебруара 6.* Преосвештени госп. епископ походио је професорска предавања у богословији.

— *Фебруара 21.* По други пут. о. г. сви су се слушаоци исповиједили, а сјутридан причестили у капели сјеменишта.

— *Марта 19.* Преосвештени госп. епископ походио је професорска предавања у богословији.

— *Априла 11.* Послије кратке болести преминуо је у сјеменишту питомац *Витаз Никола,* ученик III. разреда гимназијалног.

— *Маја* 4. Професорски збор и слушаоци богословије присуствовали су свечаном парастосу у парохијској цркви, кога је одслужио преосвештени госп. епископ Никодим с мјесним свештенством за покој душе царице *Марије Ане*.

— *Маја* 18. Преосвештени госп. епископ походио је професорска предавања у богословији.

— *Маја* 20. На дан св. Апостола и јеванђелиста Јована Богослова, Покровитеља богословског завода, одслужио је у капели сјеменишта уочи самог празника свеноћно бдјеније, а на сами празник св. литурђију, проф. Никанор Ракетић са ђаконом Јеротејем Цвијетићем. Послије св. литурђије држан је парастос за покој душе блаженопочившег владике Стевана Кнежевића, пок. професора и народног добротвора Љубомира Вуиновића и свију умрлих ученика заводских. На парастосу чинодјејствовао је преосвештени госп. епископ Никодим са два професора богословије, а служби су присуствовали сви мјесни свештеници.

— *Маја* 22. Професори и слушаоци богословије присуствовали су свечаном парастосу, ког је одслужио у парохијској цркви преосвештени госп. епископ Никодим за пок. душе надвојводе *Карла Људевита*.

— *Јуна* 5. Сви слушаоци богословије приступили су по трећи пут ове школ. године св. тајни покајања, и сјутридан се причестили у капели сјеменишта.

— *Јуна* 28. Професорски збор и слушаоци богословије присуствовали су свечаном парастосу у парохијској цркви св. пророка Илије за покој душе цара *Фердинанда I*.

— *Јула* 13.—23. држани су годишњи испити под преједништвом високопреч. архим. консисторијалног госп. Доситеја Јовића, као замјеника Његовог Преосвештенства госп. епископа Никодима.

Од 40 слушалаца, који су ове године похађали професорска предавања (један приватни), подвргли су се испитима 34, од којих су 3 добила апсолуторну свједоцбу: *Радмановић Никола*, с укупним одличним успјехом; *Јовановић Стеван* и *Станковић Душан*, обојица с укупним довољним успјехом; 28 промакнути су у старију годину: *Бешлић Јован*, *Букоровић Душан*, *Вукадиновић Никола*, *Кундаица Васиљ* (о. Владимир), *Мустур Спиридон*, *Обрадовић Петар*, *Седлар Никола*, *Станишић Марко*, *Тројановић Стеван*; *Видицки Георгије*, *Вукелић*

Светозар, Јовановић Мило, Поповић Александар, Чаушић Радован; Бан Јован, Бијелић Стеван, Богдановић Александар, Димић Милан, Зеџ Милан, Зорић Светозар, Иванчевић Тодор, Јањетовић Стеван, Катић Ратомир, Кнежевић Јован, Кнежевић Симеун, Митровић Лазар, Поповић Милан и Седрамац Јован; а 3 су добила оцјену „слабо“ у једном предмету, коју имају да поправе почетком шк. 1896.-97. год. Двојица нијесу била припуштена к полагању испита, а четворици одгођени су испити на основу лијечничке свједоџбе до почетка школ. 1896.-97. године.

У недјељу 26. јула одржана је благодарствена молитва Богу и Оцу у парохијској цркви св. Илије под начелством Његовог Преосвештенства госп. епископа Никодима.

Течајем ове школ. године професорски збор држао је 20 сједница. На 15.ој ријешавао је о писменим радњама, које су поднијели на оцјену и за награду из фонда Његовог Преосвештенства г. епископа Никодима, слушаоци богословије: *Радмановић Никола, Вукадиновић Никола, Тројановић Стеван и Бијелић Стеван*. Додијељену награду од 40 круна добио је слушалац Радмановић Никола.

Е.

СЛУШАОЦИ БОГОСЛОВИЈЕ.

IV. године:

1. Јовановић Стеван	из архидијецезе карловачке
2. Радмановић Никола	„ горњокарловачке епархије
3. Станковић Душан	„ бачке „

III. године.

1. Бешлић Јован	из будимске епархије
2. Блидовић Душан	„ архидијецезе карловачке
3. Бронзић Петар	„ „ „
4. Букоровић Душан	„ далматинске епархије
5. Вукадиновић Никола	„ „ „
6. Драгуљевић Сава	„ архидијецезе
7. Кукољ Јован	„ далматинске епархије
8. Кундаица Васиљ (О. Владимир)	„ „ „
9. Мустур Спиридон	„ бококторске „
10. Протић Милан	„ бачке „
11. Обрадовић Петар	„ горњокарловачке „
12. Седлар Никола	„ „ „
13. Станишић Марко	„ бококторске „
14. Тројановић Стеван	„ „ „

II. године:

1. Видицки Георгије *	из темишварске епархије
2. Вукелић Стетозар	„ горњокарловачке „
3. Јовановић Мило	„ бококторске „
4. Милосављевић Милорад	„ вршачке „
5. Поповић Александар	„ темишварске „
6. Чаушић Радован	„ пакрачке „

I. године:

1. Бан Јован	из бококторске епархије
2. Бијелић Стеван	„ далматинске „

* приватни.

3. Богдановић Александар	у пакрачке	епархије
4. Димић Милан	" "	" "
5. Зеџ Милан	" "	" "
6. Зорић Светозар	" горњокарловачке	" "
7. Иванчевић Годор	" пакрачке	" "
8. Јањетовић Стеван	" "	" "
9. Катић Ратомир	" далматинске	" "
10. Калинић Душан	" "	" "
11. Кнежевић Јован	" добро-босанске	" "
12. Кнежевић Симеун	" далматинске	" "
13. Митровић Лазар	" бококоторске	" "
14. Поповић Јован	" далматинске	" "
15. Поповић Милан	" добро-босанске	" "
16. Седрамац Јован	" пакрачке	" "
17. Томић Петар	" "	" "

Ж.

ПРИПРАВНИЦИ ЗА БОГОСЛОВИЈУ,

који уживају државне стипендије и уче гимназију или у Задру, живећи у сјеменишту, или у Котору, добијајући релутум за издржавање.

а. У ц. кр. гимназији у Задру:

1. Урукало Сергије	у VI.	разреду гимназије
2. Калик Јосиф	" V.	" "
3. Маргетић Спиридон	" "	" "
4. Синобад Гојко	" "	" "
5. Вујасиновић Стеван	" IV.	" "
6. Новаковић Никола	" "	" "
7. Тадић Драгутин	" "	" "
8. † Витаз Никола	" III.	" "
9. Јовић Михаил	" "	" "
10. Королија Душан	" "	" "
11. Маргетић Никола	" "	" "
12. Радаковић Јован	" "	" "
13. Радонић Стеван	" "	" "

14. Јавор Славомир	у	II.	разреду	гимназије
15. Кућица Јован	"	"	"	"
16. Милковић Владимир	"	"	"	"
17. Новаковић Бошко	"	"	"	"
18. Зечевић Илија	"	I.	"	"
19. Крстановић Константин	"	"	"	"
20. Матавуљ Симеун	"	"	"	"

б.) који уживају релативну у Котору:

21. Суботић Теофил	у	VIII.	разреду	гимназије
22. Цамања Стеван	"	"	"	"
23. Данчуловић Крсто	"	V.	"	"
24. Балић Илија	"	IV.	"	"
25. Мандић Јеремија	"	"	"	"
26. Мрђен Никола	"	"	"	"
27. Нетовић Милан	"	"	"	"
28. Ђуковић Милан	"	III.	"	"
29. Зеџ Васиљ	"	"	"	"
30. Миџор Владимир	"	I.	"	"
31. Поповић Ђуро	"	"	"	"

СТАТИСТИЧКИ ПРЕГЛЕД православно-богословског Завода и Сјеменишта

у школској години 1895-96.

Уписаних		СЛУШАОЦИ БОГОСЛОВИЈЕ										Приправници за Богословију		Свега													
		у години	свѣта	рѣловних	ванрѣдних	приватних	са испитом зрелости	без испита зрелости	у сјеменишту	ван сјеменишта	стипендијати	о своме трошку	издржаше испит		одложен испит	не издржаше испит	добили сваку оцјену у једном предмету	осташе неиспитани	умрли	по епархијама							
																					из дамлатинске	из боко-каторске	из осталих	при загарској гимназији	при каторској гимназији		
IV	3	3	—	—	—	2	1	—	3	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—		
III	14	8	6	—	—	6	8	3	11	3	11	3	10	3	1	1	—	—	—	—	4	3	7	—	—		
II	6	4	1	1	1	1	5	1	5	1	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	—	—		
I	17	10	7	—	—	1	16	2	14	3	14	16	1	—	—	—	—	—	—	—	5	2	10	19	11		
свега	40	25	14	1	1	10	30	7	33	7	33	34	4	—	—	—	—	—	—	9	6	25	30	30		70	

ОБЈАВА.

Нова школска година 1896-97. почиње 1. октобра по нов. кал. тек. године.

Према Највишој Одлуци Његова Ц. и Кр. Апост. Величанства од 5. јунија 1869. примају се као редовни слушаоци богословије они младићи, који су добрим успјехом свршили потпуни гимназијски течај.

При ступању у богословију морају поднијети: а) крштено писмо, б) свједоцбу VIII. разреда гимназијског и в) „увјерење“ од свог епископа, да ће их послје свршених наука у овом богословском заводу, примити у клир своје епархије.

Од уписне таксе, исто као и од таксе семестралне слушаоци богословије су ослобођени.

У З а д р у, 31. јула 1896.

Управа православног богословског завода.

САДРЖАЈ.

Први дио.

Латинска теорија о развићу догмата . . . . . стр. 5

Други дио.

Православни богословски завод:

А. Управитељ завода	стр. 31
Б. Наставничко особље	” 31
В. Преглед предавања	” 32
Г. Библиотека	” 36
Д. Главнији отписи	” 39
Ђ. Љетопис	” 41
Е. Слушаоци Богословије	” 44
Ж Приправници Богословије	” 45
З. Статистички преглед	” 47
Објава	” 48

САДРЖАЈ

Преглед... 29
Историја теорије о развоју делатности... 31
Друго... 31
Прва... 31
А. Уводниот збор... 31
Б. Историјско развојно... 31
В. Понет предлог... 32
Г. Видности... 32
Д. Главни отисци... 32
Е. Бетон... 32
Ж. Припадници болесници... 32
З. Статистика... 32
Одјас... 32

1881 год. 1. издање

Универзитетски штампаријски завод

